

Kistelepülések térben és időben

Fleischer Tamás

E helyen a modell tanulságainak főleg azon vonatkozásai vannak kiemelve, amelyek a kistelepülésekkel kapcsolatosak. Elsőként az az állítás kívánkozik ide, hogy a "kistelepülés" természetes elhatárolását sugallja a településhálózati modellben tapasztalt markáns töréspont, ami eltérő térbeli szerveződésű településtartományokat választ el egymástól.

1. Bevezetés

A hetvenes évek derekán az addigi "tanyakérdést" követően áttérrelődött a figyelem a kistelepülésekre, mondhatnánk – már ami a közleményeket illeti – divatba jöttek az aprófalvak. Publicisztika és tudományos dolgozatok foglalkoztak a kérdéssel, és lassan kikristályosodott egy kép a közvélemény előtt is az előregedő népességről, a kihalás veszélyével küzdő, "életképtelen" méretű falvakról. A településhálózat-fejlesztési koncepció gyakorlati alkalmazása maga is "ráerősített" erre az érzésre. Jól jellemzi a helyzetet, hogy az eredetileg "központi szerepkör nélküli" kategóriának elnevezett települések összefoglaló neve nemcsak a pongyola szóhasználat során változott "szerepkör nélküli"-re, de komoly fórumokon harc is indult e megbélyegző, és a gyakorlati településpolitikát a bőrkön érzők számára hihetően hivatalosnak vélt elnevezés ellen.

A nyolcvanas évek közepén elfogadott új terület- és településfejlesztési irányelvek külön a kistelepülések problémáit, és nyomukban egyrészt vehemensen induló (majd a bevezetésig fokozatosan tompuló) reform megy végbe a fejlesztési pénzek újraelosztására vonatkozóan, másrészt a hivatalosan is deklarált *elmaradott térségek* fejlesztésére külön központi pénzalap jött létre azon megyék számára, ahol e kérdés az átlagnál jelentősebb problémaként jelentkezik.

Ma tehát sem feltáratlannak, sem a hivatalos politika által észre nem vettnek nevezhetjük a kistelepülések kérdését. Ennek ellenére úgy találtuk, hogy nem felesleges egy rövid elemzés erejéig a számokhoz fordulni abból a célból, hogy felhívjuk a figyelmet néhány átfogóbb,

hosszabb távú, tartós összefüggésre. Ehhez a kistelepülések kérdését vissza kellett illesztenünk a településhálózat egészére vonatkozó szemléletbe.

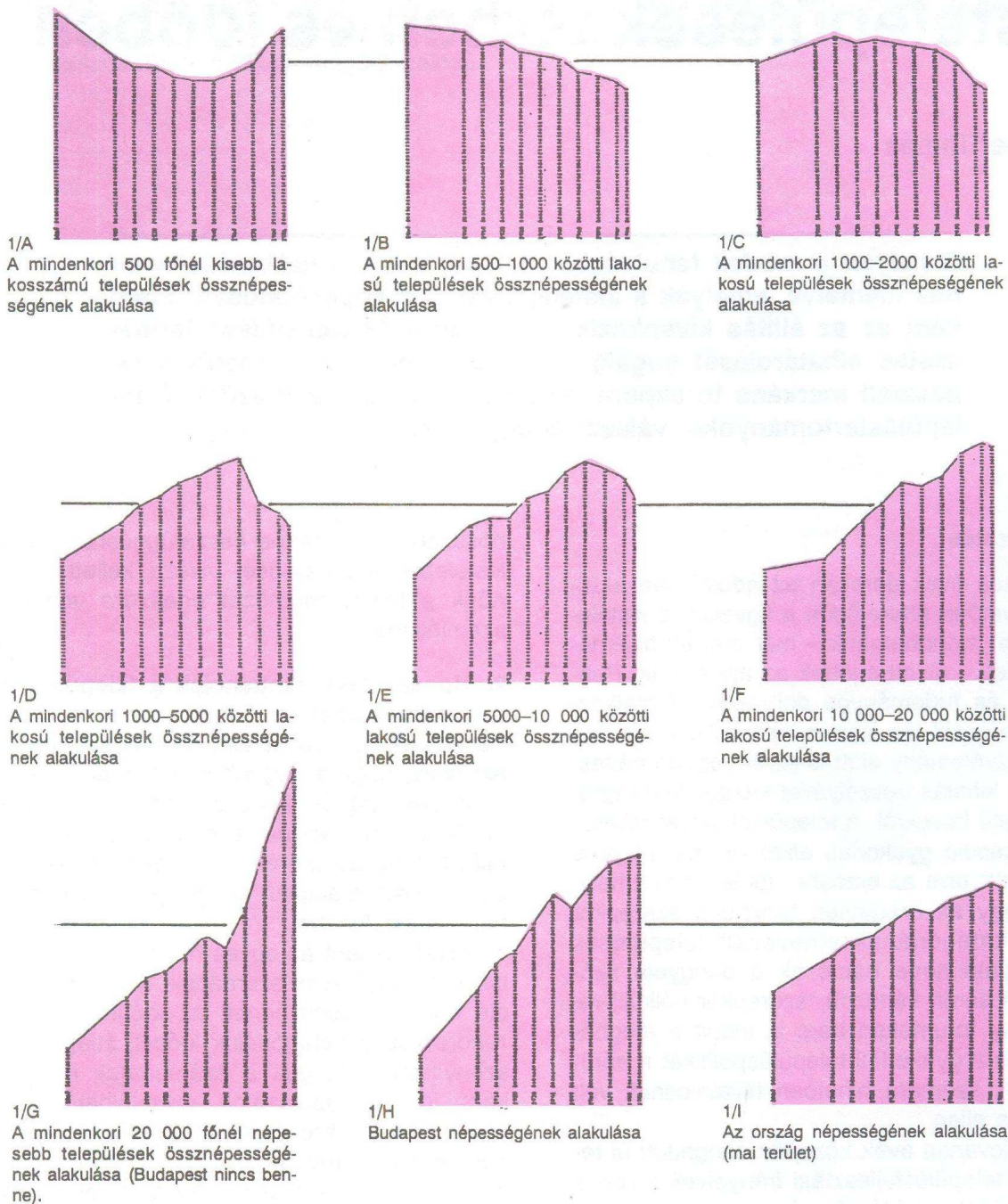
2. Hosszú távú tendenciák a településhálózat fejlődésében

Ha egy téma divatba jön, hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy a tárgyalt jelenség is új keletű.

Közel 120 évre visszamenőleg volt alkalmunk tanulmányozni az ország mai területére eső, különböző méretű – mindenkori népességük nagysága alapján nagyságkategóriákba sorolt – településeket.^{1, 2, 3}

Kiindulásként az egyes népességkategóriákba eső települések számának, illetve a bennük élő összes népességnek az időbeli fejlődésére rendre saját kategóriájuk időbeli átlagához viszonyítottuk. (Maguk a számadatok mellékletként, ld. 1–8. táblázatok, szemléltethők meg.) Mivel a települések számát, illetve a népességet illetően nagyon hasonló tendenciákat tapasztaltunk, így elegendő, ha az 1. ábrán csak a népesség időbeli alakulását szemléltetjük diagramokon. A vízszintes tengelyen szerepel az idő 1869-től 1986-ig.

Jellegzetesen térnek el egymástól a *különböző méretű* települések népességfejlődési tendenciái. A települések *középkategóriájára* (1/C–1/F ábrák) az jellemző, hogy az ilyen méretű településen élő népesség számának e század folyamán valamikor maximuma volt. Mégpedig, a korábbi emelkedés után az 1000–2000 fő közötti települések népessége az *első világháború* óta csökken; a 2000–5000 és 5000–10 000 fő közötti települések lakói 1960 óta fogynak; míg a 10 000–20 000 lakos közötti kategória csök-

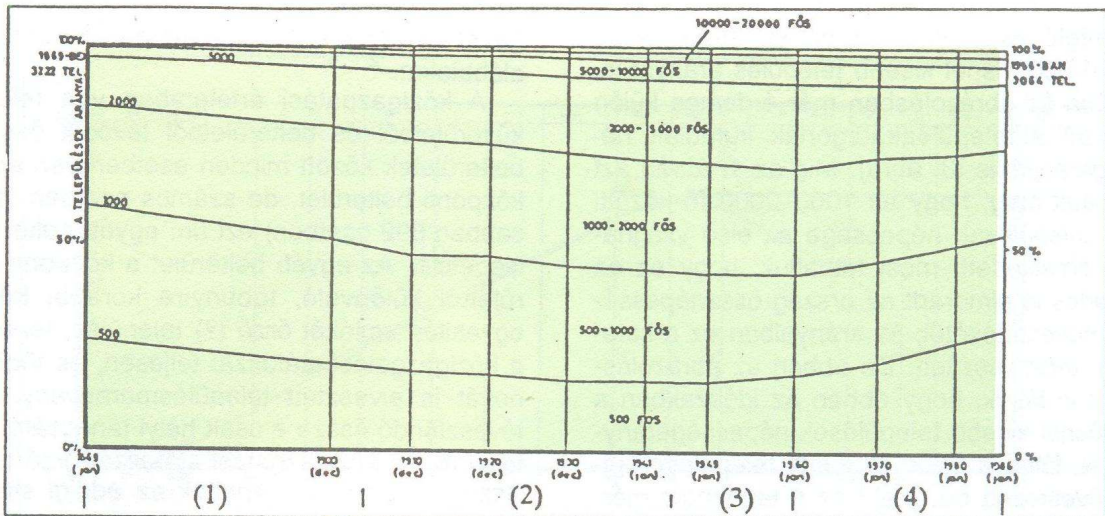
1. ábra
Az egyes településkategóriák népességének alakulása 1869–1986 között
 (viszonyszámítási alap az adott kategória 120 éves átlagértéke)

kenése csak 1980 óta figyelhető meg – amely időpont óta egyébként az ország össznépessége is csökken (1/I ábra).

Az ennél nagyobb települések közül Budapest esetében a legdinamikusabb népességnövekedés a kiegyezéstől (1867) a második világháborúig zajlott le, de a növekedési ütem csak 1960 óta mérséklődött számottevően. A 20 000 főnél népesebb többi település dinamikája vi-

szont a második világháború után ugrott meg és azóta is alig csökken a növekedés üteme (1/G és 1/H ábrák).

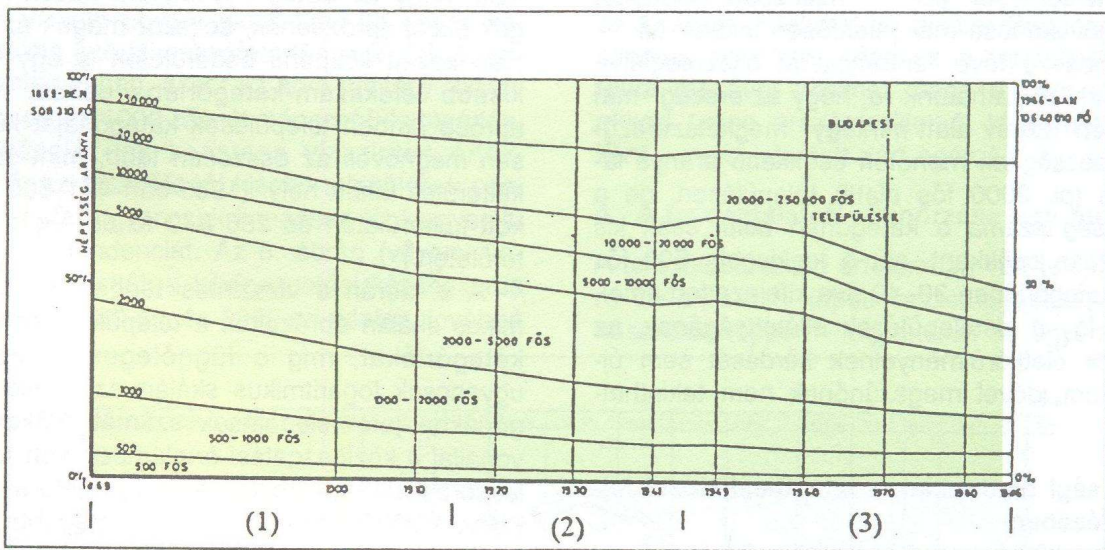
A kistelepülések kategóriái közül az 1000 fő alattiak száma és népessége már a múlt század harmadik harmadában is csökkent. Amióta azonban a náluk nagyobb települések lemorzsolódása felgyorsult, egyre több település kerül felülről be a kistelepülés-kategóriába. Ez a

2. ábra

A különböző népességkategóriákba tartozó települések számarányának alakulása a mai Magyarország területén

(1) A kistelepülések számának jelentős csökkenése. (2) A csökkenés mérséklődése. (3) A legapróbb települések száma a lemorzsolódás következtében gyarapodni kezd. (4) A gyarapodás fokozatosan felfelé nyomja valamennyi – végül már 20 000 fősnél kisebb – település arányát.)

3. ábra

Az egyes településkategóriákban élő népesség arányának alakulása 1869–1986

(1) Az első világháborúig a 2000 fősnél kisebb települések arányvesztése a 20 000 fősnél népesebb települések javára megy végbe. (2) A két világháború között a folyamat mérsékeltebb intenzitással folytatódik. (3) A második világháború után jellemző a 2–5000 fős települések arányvesztése főleg a 20 000 fős feletti településekre, de már nem Budapest javára).

jelenség előbb lelassította a csökkenést, sőt az ötszáz fő alatti lakosú településeknek a száma és az e kategóriában élő összes népesség száma is a második világháború óta nő (1/A ábra).

Még szemléletesebben bemutatható az elemzett jelenség összhatása, ha az egyes településkategóriákban elemzett értékek kumulált görbéit, tehát az adott kategóriába eső, valamint az annál kisebb települések adatait együtt kezelve vesszük szemügyre.

A 2. ábrán ábrázolt határvonalak jelzik, hogy az adott paraméternél kisebb települések száma egy adott időpontban az összes település hány százalékát adja. Azt látjuk, hogy a 2000 fősnél kisebb települések összességét közösen jellemzi az első világháborúig rohamos, majd a második világháborúig csökkenő ütemű térvesztés: ekkor épp a lemorzsolódás következtében a legapróbb települések száma gyarapodni kezd, és ez a hatvanas évektől fokozato-

san felfelé nyomja valamennyi, előbb 5000 majd 10 000 fősnél kisebb település arányát is.

Ebben az ábrázolásban már érdemes külön megnézni a településkategóriák kumulált *népességarányát* is (3. ábra). Míg az 1. ábrán azt állapítottuk meg, hogy az 1000–2000 fő közötti lakosú települések népessége az első világháborúig emelkedett, most láthatjuk, hogy ez az emelkedés is elmaradt az ország össznépességének növekedésétől; és arányaiban ez a kategória is teret veszített. De ebben az ábrázolásban azt is látjuk, hogy ebben az időszakban a 2000 fősnél kisebb települések népességarányvesztése főleg a 2000 fő fölötti települések javára következett be, majd ez a tendencia mérsékeltebben, de folytatódott a második világháborúig (ekkor főleg Budapest javára).

A második világháború után – legintenzívebben a hatvanas években – a 2000–5000 lakos közötti települések népességarányvesztése látványos, mégpedig ismét a 20 000 fősnél népesebb települések javára, miközben Budapest aránynövekedése már jelentősen lecsökken.

A hosszú távú tendenciákat összefoglalva tehát arra mutathatunk rá, hogy az ország mai területén 120 év alatt mintegy megkétszereződő népességnek monoton csökkenő aránya lakik kis (pl. 2000 fős alatti) településen, de a *népesség száma* e kategórián belül csak kis mértékben csökkent, sőt a legkisebb, 500 fős alatti kategóriában 30–40 éve kifejezetten emelkedik. Így a kistelepülések ellátottságának, az ott élők életkörülményeinek kérdését sem újnak, sem idővel megszűnőnek nem tekinthetjük.

3. Térségi tendenciák a településhálózat fejlődésében

Bár erre külön nem hívtuk fel a figyelmet, de mindeddig olyan statisztikákat használtunk fel, amelyek a népességet a mindenkor *közigazgatásnak* megfelelő értelmezésben vett településeken vették számításba. E települések száma hosszú ideig aránylag keveset változott, 1900-ban 3265 település volt az ország mai területén, 1960-ban lényegében ugyanennyi, 1986 január elején pedig 3064. Ekkor e településszám több mint a fele (53,5%) 1000 fősnél kisebb lakosszámú, és e kistelepüléseken lakik a népesség 7,4%-a, kereken 790 000 ember.

Mielőtt azonban úgy vélnénk, hogy a népesség kis településeken való elhelyezkedése, illetve ennek következményei, például a hiányos ellátottság, valóban kizárólag ennyi ember életkörülményeit jellemzi, célszerű meggondolni – és az 1980-as népszámlálás adatai segítség-

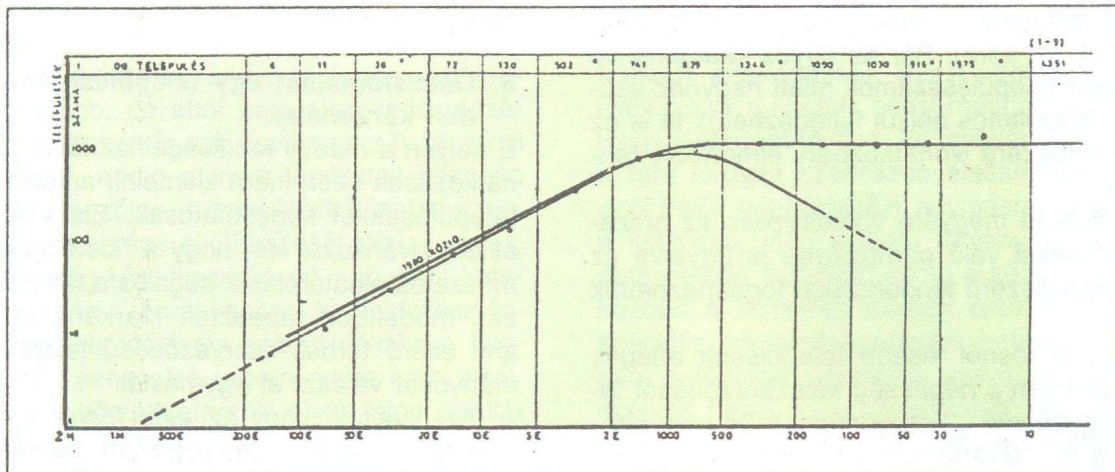
gével számokkal is figyelemmel kísérni – az alábbiakat.^{2, 4}

A közigazgatási értelemben vett település külterületből és belterületből tevődik össze. A belterületek között minden esetben van egy ún. központi belterület, de számos esetben (pontosabban 692 esetben) ezt ún. egyéb belterület is kiegészíti. Az egyéb belterület a központi belterülettől különváló, többnyire korábbi község-egyesítés emlékét őrző (?) település, tehát egy, a közigazgatási státuszát teljesen, és többnyire nevét is elvesztett településmaradvány. (Nem tévesztendő össze a csak helyi tanácsától megfosztott, de közigazgatási státuszát őrző településsel: utóbbiak szerepeltek az eddigi statisztikában is.)

A továbbiakban kihasználjuk e statisztika adta lehetőséget, és külön, "településföldrajzi értelemben vett" településként szerepeltetjük a központi, illetve az egyéb belterületeket; majd tovább, a külterületi lakott helyeket is. Nyilvánvaló, hogy az eddig egységként kezelt községek ezzel aprózódnak, sokszor maguk az önállóan kezelt központi belterületek is egy fokkal kisebb lélekszám-kategóriába esnek, de az apróbb emberi települések kategóriáját különösen megnöveli az összesen több, mint 10 000 külterületi lakott hely. (1980-ban 471 600 fő lakott külterületen és 266 370 fő ún. egyéb belterületen.)

A 4. ábrán a vízszintes tengelyen logaritmus skálán ábrázoltuk a település-népesség-kategóriákat, míg a függőleges tengelyen, ugyancsak logaritmus skálán az egyes kategóriákba jutó települések számát. Vékonyabb vonallal a közigazgatási értelemben vett településsoros statisztikából származó 1980-as értékeket kötöttük össze, míg a vastagabb vonal ábrázolja a teljes, fentebb tárgyalt, településföldrajzi értelemben számított adatsort. (Meg kell jegyezni, hogy egységes osztályköznek a logaritmus skálán a kétszereződő népességmértéket fogadtuk el (5–10 000, 10 000–20 000 stb.). Mivel a 200–500, 2000–5000 stb. kategória ennél 25%-kal bővebb, ezért az ide jutó értékeket 5/4-del visszaosztva ábrázoltuk. Hasonló kiegyenlítést kellett végrehajtani a skála alsó régiójában, az 1–9, 10–30 stb. kategóriák esetében.

Azt a meglepő eredményt tapasztaltuk, hogy az 1000 fős népesség alatti kategóriában az egy-egy osztályközbe jutó településszám közel azonos, míg az ezer főnél népesebb települések száma igen egyenletesen, *lineárisan* csökken (e log-log skálájú ábrázolásban).

4. ábra
Az egyes településkategóriákba jutó települések száma

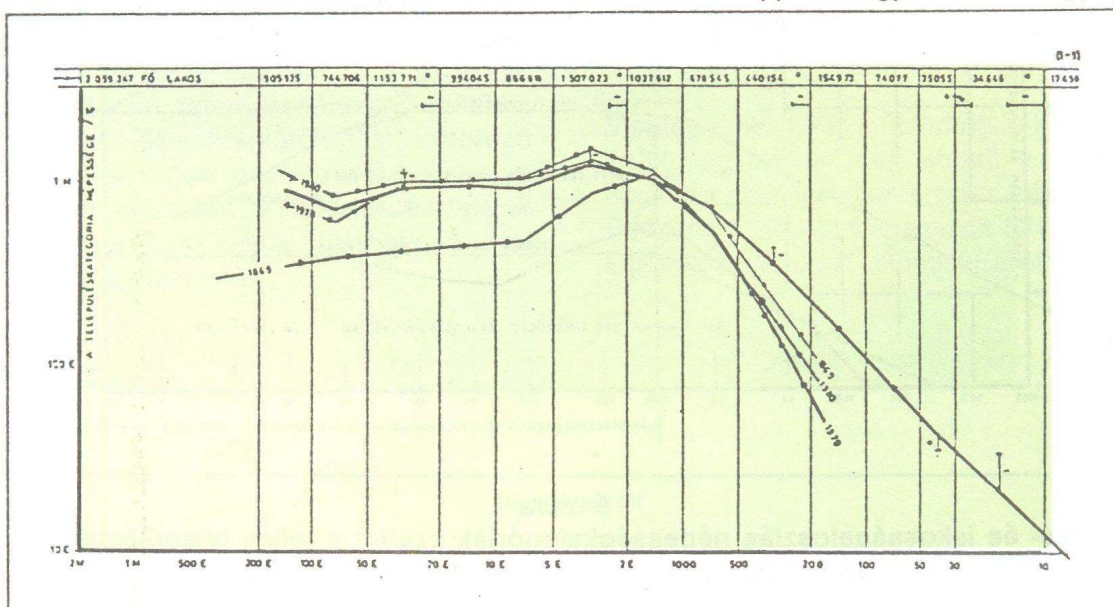
(Vastag vonallal az 1980. évi teljes településhálózatra vonatkozó görbe. Az ehhez tartozó értékeket a fejlécen is feltüntettük. A *-gal jelölt értékeket az ábrázoláshoz korigálni kellett, hogy az ábrázolandó értékek egységes (kétszereződő lakosságú) településkategória-tartományra vonatkozzanak, és így összehasonlíthatók legyenek.)

Ha viszont ugyanilyen skálán az egyes kategóriákba jutó lakosságot tüntetjük fel (5. ábra, vastag vonal), akkor az ábra mintegy "billen" egyet: és az 1000 főnél *népesebb* kategóriákban közelít egy konstans vízszintes értékhez, míg az 1000 főnél kisebb települések esetében mutat ugyancsak lineárisan jól kiegyenlíthető, eső tendenciát. Az 5. ábrán (vékony vonallal) feltüntettük a közigazgatási községsoros statisztika 1980-as, és 1970-es adatait, továbbá

az 1869-es értéksort is, amikor Budapest még szerves egységet képezett a településhálózat többi részével (viszont maga a hálózat – az akkori teljes országterületből kiragadott részként – nem jelentett zárt egészt.)

4. A tapasztalatok ellenőrzése egy megyére

A településföldrajzi értelemben vett településekre vonatkozóan kapott összefüggéseket összehasonlításképpen – ugyancsak az egyedül ren-

5. ábra
Az egyes településkategóriákba jutó népesség száma

(Vastag vonallal az 1980. évi teljes településhálózatra vonatkozó görbe. Az ehhez tartozó értékeket a fejlécen is feltüntettük. A *-gal jelölt értékeket az ábrázoláshoz korigálni kellett, hogy az ábrázolandó értékek egységes (kétszereződő lakosságú) településkategória-tartományra vonatkozzanak, és így összehasonlíthatók legyenek. Mivel ezen az ábrán a vízszintes és függőleges tengely léptéke az ábrázolásban azonos, ezért a fejlécben jelzett "+", "–" eltolási érték egyben a függőleges irányú korrekció mértékét is mutatja.)

delkezésre álló 1980. évi adatok alapján² – Nógrád megyére vonatkozóan külön is megvizsgáltuk (6. ábra). Bár az egyes kategóriákba eső kisebb településszámok miatt nagyobb szórással, de erőltetés nélkül felfedezhetők itt is az ország egészére vonatkozóan elmondott tendenciák.

Így Nógrád megyére vonatkozóan az országos értékekkel való párhuzamra is ügyelve az alábbi modellszerű tendenciákat fogalmazhattuk meg:

Az 1000 fősnél kisebb települések átlagos száma (szintén a népesség kétszereződését tekintve egységnyi kategóriának) 34-nek adódott: míg az 1000 fősnél népesebb települések számát jellemző, süllyedő egyenes kb. 33 000-nél éri el az egység tengelyt.

Ha ugyanebben az ábrában tüntetjük fel a népességszámot, akkor a két görbe éppen az 1 fő népességű településeknél találkozik (hiszen itt esik egybe a népesség és a települések száma). Innen a modell szerint a népesség folyamatosan emelkedik, és kb. az 1000 fős kategóriahatárnál 33 000 főt ér el: ahonnan kb. ezen konstans értékkel halad tovább.

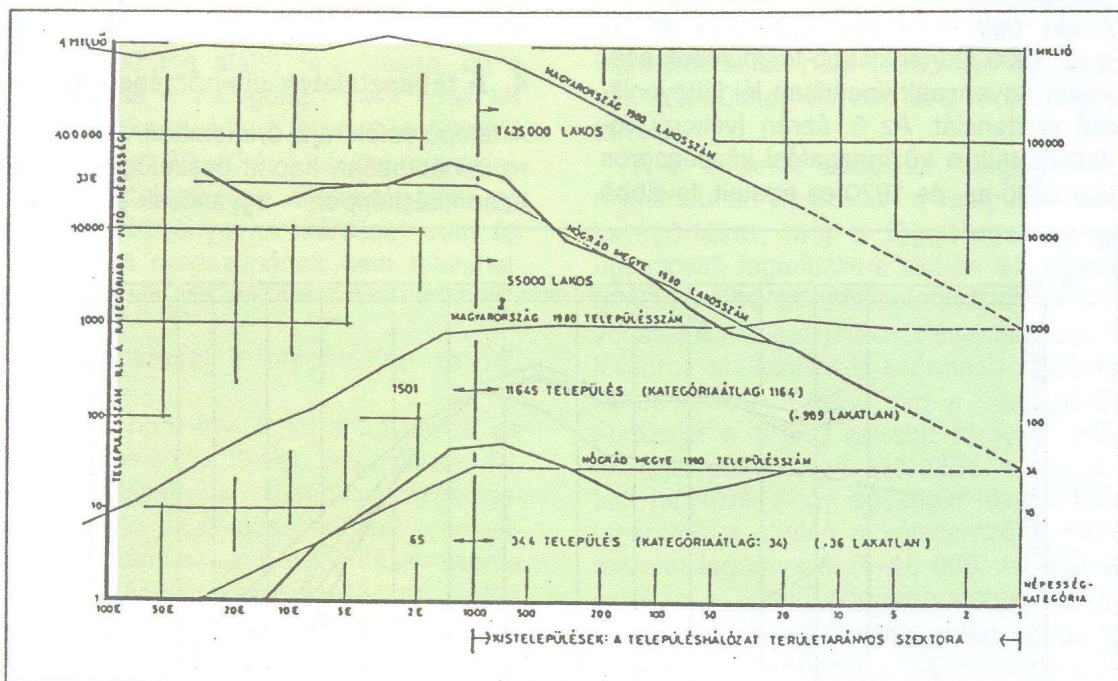
kategóriák egységére jutó népességszám pedig kerekén 1 millió fő.

5. Összefoglalás: egy településhálózati modell körvonalai

E helyen a modell tanulságainak főleg azon vonatkozásait szeretném kiemelni, amelyek a kis-településekkel kapcsolatosak. Elsőként az az állítás kívánkozik ide, hogy a "kistelepülés" természetes elhatárolását sugallja a településhálózati modellben tapasztalt markáns töréspont, ami eltérő térbeli szerveződésű településtartományokat választ el egymástól.

Azt találtuk, hogy az ezer fősnél kisebb településalakulatok lényegében pontszerűen, egyenletes sűrűséggel, feltehetően véletlen eloszlás szerint töltik ki a teret. Az új, felmerülő kérdést egyelőre csak megfogalmazni tudjuk: vajon milyen történeti, földrajzi, társadalmiszerveződési jelenségek vezettek oda, hogy a települések (inkább szerveződésük) e két tartománya elkülönüljön egymástól?

Mindenesetre, már a jelenség okainak mélyebb megértése előtt is logikusnak tűnik, hogy éppen itt, tehát ezer főnél húzzuk meg az

6. ábra

Település- és lakosságeloszlás népességekategóriák szerint a teljes településhálózaton. (Nógrád megye, illetve az ország egésze 1980)

Az ország egészére vonatkozóan a töréspontok a következők: kb. 1000 fősnél kisebb településből kategóriánként kerekén 1100 darab van, míg a nagyobb települések egyenesen kb. 1 milliónál érné el a vízszintes tengelyt. Az 1000 fősnél nagyobb lakosságnál a település-

"aprófalú" definíciós határvonalát. (Jelenleg különböző kutatók hol 500 főnél, hol 1000 főnél szabják meg e határt.) Meg kell jegyezni, hogy míg az aprófalú-szindróma legtöbb közismert demográfiai jelét (így a népesség csökkenését, elöregedését, a fiatalok elvándorlását stb.), de

az intézmények kivonulását, vagy a fejlesztések, beruházások elmaradását is – alaposabb elemzések a településhálózat, vagy legalább a faluhálózat egészére érvényes folyamatok legszembetűnőbb, de attól nem elszakadó részének találták (ezért is volt esetleges a határvonal meghúzása), addig a most tapasztalt jelenség éppen ellenkezőleg, a településhálózat e szegmensének markáns elkülönülését jelzi.

E jelenség következményeit – további kutatások nyomán – érvényesíteni kell a fejlesztéspolitikában. Hipotézisem szerint például a települések ezen alsó tartományára nem alkalmazhatók a körzethierarchia elvén felépülő ellátási elvek.

Ezzel szemben az ezer fősnél népesebb települések eloszlása a fentiektől eltérő, de ugyancsak szigorú törvényszerűséget követ. A településeknek csak ez az a köre – úgy gondolom – ahol a településközi egyensúlyi elvek alapján települési gócpontok jönnek létre. E gócpontok száma méretük növekedésével arányosan csökken, mégpedig – mint láthattuk – úgy, hogy a sűrűségfüggvényük alakja logaritmikus léptékben lineáris növekedést mutat.

Másként megfogalmazva a feltételezésemet: az aprófalvak népességeloszlása a földterület valamiféle elemi eltartóképessége szerint alakul. Ezen elemi eltartóképességet (15–20 fő/km²) meghaladó népességszám elhelyezkedése a térben korántsem esetleges, de csak e nagyobb népességtömörülés feltételezi a magasabb szintű, településközi munkamegosztás kialakulását. (Az ellátásszerveződés e funkcionális elvei – pl. az ún. Christaller- elv – ismertek, sőt az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepcióban (szinte kizárólagos) szervező szerepet kaptak. Most nem ezeket az elveket kívánom újra felfedezni, a modelltapasztalatok alapján csak érvényességük új behatárolási lehetőségét hipotetizálom.)

Végül a településhálózaton a modell megkülönböztet egy harmadik "szakaszt" is. A *legnagyobb település* nem is csupán töréssel, de kifejezett szakadással, azaz nem folytonosan csatlakozik a lineáris esést mutató, fent tárgyalt településtartományhoz. Feltevésem szerint, míg a fent tárgyalt szakaszon elsősorban a *térségen belüli* településközi egymásrahatás vezérli a kialakuló, elég szigorú törvényeknek engedelmeskedő fejlődést, addig a központra vonatkozóan a *térségen kívülről érkező* kihívás jár speciális növekedésgeneráló hatással. Különösen a főváros esetében nyilvánvaló, hogy a szerves hazai településfejlődéstől teljesen eltérő, szinguláris pontot képvisel az összefüggésben.

Természetesen a dolgozatban felvázolt hipotézis további sorsa igazolás, megerősítés, vagy éppen cáfolat lehet. Ennek érdekében – különösen a szabályszerűségek okainak feltárásán – én magam is szeretnék tovább dolgozni. Mégis, már most megkockáztatom azt az állítást, hogy ha ezen empirikus tapasztalatok további alátámasztást nyernek, akkor nyilvánvalóan mai tudásunknál tartósabb és mélyebb törvényszerűségek ismeretének birtokába jutunk. Így egy fejlesztési politika megalapozásához is olyan feltételek állhatnak rendelkezésünkre, amelyek segítségével képesek lehetünk meghaladni a mai, a közigazgatási beosztás torzító szemüvegén át mérlegelő, és ezért szükségképpen a valóságot torzító elemzési módszereinket.

*

Megjegyzés 1991-ből: idáig sikerült eljutni 1987-ben, akkor még abban a reményben, hogy az elemzést hamarosan folytatni tudom. Eddig nem sikerült folytatni, de talán nem felesleges közreadni azt, ameddig eljutottam.

Hivatkozások

1. A demográfiai jellemzők a települések nagyságcsoportja szerint (1900–1960)
Népességtudományi Kutató Intézet Közleményei 22. köt. Budapest, 1968.
2. Az 1980. évi népszámlálás 30. köt. A népesség és a lakások adatai a település nagyságcsoportja szerint
Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1982.
3. Területi Statisztikai Évkönyv, 1985.
Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1986.
4. Az 1980. évi népszámlálás 1/a köt. Budapest számlálókörzetei és külterületi adatai
Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1981.

Az egyes településkategóriába eső települések száma 1869–1986

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	851	655	613	604	563	555	554	601	670	833	917	674
500–1000	1073	1017	916	659	915	892	879	812	795	754	721	885
1000–2000	795	916	939	904	918	904	880	874	798	708	657	846
2000–5000	383	502	580	600	638	667	691	711	573	543	497	579
5000–10E	72	108	115	116	136	142	152	159	154	145	130	130
10E–20E	32	27	46	53	62	70	67	69	77	77	76	61
20E–250E	15	29	39	34	38	42	74	46	53	60	65	42
Budapest	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Az ország	3222	3265	3229	3291	3271	3273	3273	3273	3121	3121	3064	3217

Relatív változás a kategóriába eső települések számában. 120 éves átlag = 1,00

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	1,26	0,97	0,91	0,90	0,84	0,82	0,82	0,89	0,99	1,24	1,36	1,00
500–1000	1,21	1,15	1,04	1,06	1,03	1,01	0,99	0,92	0,90	0,85	0,81	1,00
1000–2000	0,94	1,08	1,11	1,07	1,09	1,07	1,05	1,05	0,94	0,84	0,78	1,00
2000–5000	0,66	0,87	0,97	1,04	1,10	1,15	1,19	1,23	0,99	0,94	0,86	1,00
5000–10E	0,55	0,83	0,89	0,89	1,05	1,09	1,17	1,22	1,19	1,12	1,00	1,00
10E–20E	0,53	0,61	0,76	0,89	1,02	1,16	1,11	1,14	1,27	1,27	1,26	1,00
20E–250E	0,36	0,69	0,93	0,81	0,91	1,00	0,93	1,10	1,27	1,43	1,55	1,00
Budapest	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Az ország	1,00	1,02	1,00	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	0,97	0,97	0,95	1,00

Az adott kategóriába eső települések aránya az ország összes településének százalékában

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	26,41	20,06	18,98	18,47	17,21	16,96	16,93	18,36	21,47	26,69	29,93	20,96
500–1000	33,30	31,15	29,37	29,22	27,97	27,35	26,86	24,81	25,47	24,16	23,53	27,51
1000–2000	24,67	28,06	29,08	27,64	28,06	27,62	27,19	26,70	25,57	22,69	21,44	26,23
2000–5000	11,89	15,38	17,04	18,34	19,50	20,38	21,11	21,72	18,36	17,40	16,22	17,93
5000–10E	2,23	3,31	3,56	3,55	4,16	4,34	4,84	4,86	4,93	4,65	4,24	4,04
10E–20E	0,99	1,13	1,42	1,62	1,90	2,14	2,05	2,11	2,47	2,47	2,48	1,88
20E–250E	0,47	0,89	1,21	1,04	1,16	1,28	1,19	1,41	1,76	1,92	2,12	1,30
Budapest	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Az ország	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

4. táblázat

A települések számának kumulált százalékaránya (ebből készült a 2. ábra)

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	26,41	20,06	18,98	18,47	17,21	16,96	16,93	18,36	21,47	26,69	29,93	20,96
500–1000	59,71	51,21	47,35	47,98	45,18	44,21	43,78	43,17	46,94	50,85	53,46	48,47
1000–2000	84,39	79,26	76,43	75,42	73,25	71,83	70,97	69,87	72,51	73,53	74,90	74,76
2000–5000	96,28	94,64	93,78	93,76	92,75	92,21	92,09	91,60	90,87	90,93	91,12	92,75
5000–10E	98,51	97,95	97,34	97,31	96,91	96,55	96,73	96,46	95,80	95,58	95,37	96,79
10E–20E	99,50	99,08	98,76	98,93	98,81	98,69	98,78	98,56	98,27	98,05	97,85	98,67
20E–250E	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97	99,97
Budapest	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Az ország	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

5. sz. táblázat

A településkategóriák népessége 1869–1986 (ebből készült az I. ábra)

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	285 749	227 057	214 497	211 276	198 881	194 568	193 007	204 146	216 582	253 658	263 714	223 921
500–1000	776 693	743 838	699 161	704 868	673 934	655 042	650 000	596 819	581 957	554 281	527 038	651 238
1000–2000	1 141 621	1 294 633	1 320 864	1 273 020	1 301 412	1 278 048	1 259 454	1 233 253	1 143 327	1 004 846	938 118	1 198 963
2000–5000	1 113 819	1 497 352	1 678 265	1 793 454	1 917 526	2 007 367	2 100 838	2 167 311	1 736 864	1 620 652	1 482 524	1 737 816
5000–10E	494 907	757 118	797 688	799 193	906 842	939 204	1 034 824	1 102 250	1 059 045	1 001 417	893 517	889 637
10E–20E	462 508	506 725	604 781	702 539	794 620	879 053	872 922	923 520	1 024 149	1 080 380	1 069 369	810 961
20–250E	433 937	966 258	1 186 405	1 270 499	1 449 025	1 650 001	1 503 438	1 929 139	2 559 092	3 134 882	3 389 736	1 770 219
Budapest	302 086	861 434	1 110 453	1 232 026	1 442 869	1 712 791	1 590 316	1 804 606	2 001 083	2 059 347	2 075 990	1 472 091
Az ország	5 011 310	6 854 415	7 612 114	7 986 875	8 685 109	9 316 074	9 204 799	9 961 044	10 322 100	10 709 460	10 640 010	8 754 846

6. táblázat

Relatív változás az egyes településkategóriák népességében. 120 éves átlag = 1,00

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	1,28	1,01	0,96	0,94	0,89	0,87	0,86	0,91	0,97	1,13	1,18	1,00
500–1000	1,19	1,14	1,07	1,08	1,03	1,01	1,00	0,92	0,89	0,85	0,81	1,00
1000–2000	0,95	1,08	1,10	1,06	1,09	1,07	1,05	1,03	0,95	0,84	0,78	1,00
2000–5000	0,64	0,86	0,97	1,03	1,10	1,16	1,21	1,25	1,00	0,93	0,85	1,00
5000–10E	0,56	0,85	0,90	0,90	1,02	1,06	1,16	1,24	1,19	1,13	1,00	1,00
10E–20E	0,57	0,62	0,75	0,87	0,98	1,08	1,08	1,14	1,26	1,33	1,32	1,00
20E–250E	0,25	0,55	0,67	0,72	0,82	0,93	1,85	1,09	1,45	1,77	1,91	1,00
Budapest	0,21	0,59	0,75	0,84	0,98	1,16	1,08	1,23	1,36	1,40	1,41	1,00
Az ország	0,57	0,78	0,87	0,91	0,99	1,06	1,05	1,14	1,18	1,22	1,22	1,00

7. táblázat

A népesség aránya az ország mindenkorl össznépességének százalékában. (mal terület)

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	5,70	3,31	2,82	2,65	2,29	2,09	2,10	2,05	2,10	2,57	2,48	2,56
500-1000	15,50	10,65	9,18	8,83	7,76	7,05	7,06	5,99	5,04	5,18	4,95	7,44
1000-2000	22,78	18,89	17,35	15,94	14,98	13,72	13,68	12,38	11,08	9,38	8,82	13,69
2000-5000	22,23	21,85	22,05	22,46	22,08	21,55	22,82	21,76	16,83	15,13	13,93	19,85
5000-10E	9,88	11,05	10,48	10,01	10,44	10,08	11,24	11,07	10,26	9,35	8,40	10,16
10E-20E	9,23	7,39	7,94	8,80	9,15	9,44	9,48	9,27	9,92	10,09	10,05	9,26
20E-250E	8,66	14,10	15,59	15,91	16,68	17,71	16,33	19,37	24,79	29,27	31,86	20,22
Budapest	6,03	12,57	14,59	15,43	16,61	18,39	17,28	18,12	19,39	19,23	19,51	16,81
Az ország	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

8. táblázat

A népesség számának kumulált százalékaránya. (ebből készült a 3. ábra)

Évszám	1869	1900	1910	1920	1930	1941	1949	1960	1970	1980	1986	Átlag
500 alatt	5,70	3,31	2,82	2,65	2,29	2,09	2,10	2,05	2,10	2,37	2,48	2,56
500-1000	21,20	14,16	12,00	11,47	10,05	9,12	9,16	8,04	7,74	7,54	7,43	10,00
1000-2000	43,98	33,05	29,35	27,41	25,03	22,84	22,84	20,42	18,81	16,93	16,25	23,69
2000-5000	66,21	54,90	51,40	49,86	47,11	44,39	45,66	42,18	35,64	32,06	30,18	43,54
5000-10E	76,08	65,94	61,88	59,87	57,55	54,47	56,91	53,25	45,90	41,41	38,58	53,70
10E-20E	85,31	73,34	69,83	68,67	66,70	63,90	66,39	62,52	55,82	51,50	48,63	62,97
20E-250E	93,97	87,43	85,41	84,57	83,39	81,61	82,72	81,88	80,61	80,77	80,49	83,19
Budapest	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Az ország	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

1992/3

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

'92/3